

Kaitseväe korralduse seaduse muutmise ja majandusvööndi seaduse muutmise seaduse (merejulgeoleku tugevdamine) eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Esialgu eelnõude infosüsteemi esitatud Kaitseväe korralduse seaduse, riigipiiri seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (mereolukorrateadlikkuse ja merejulgeoleku parandamine) eelnõu¹ on tulenevalt kiireloomulisest vajadusest jagatud kaheks ning kavandatud eelnõu käsitleb ainult Kaitseväe korralduse seaduse ja majandusvööndi seaduse muudatusi, mis puudutavad merejulgeoleku tugevdamist.

Eelnõu nende osade, mis puudutavad Kaitseväe juurde mereliste ohtude tööühma loomist, meresõiduohutuse seadusega Kaitseväe õiguste laiendamist, riigipiiri seaduse ja majandusvööndi seaduse sätteid, mis on seotud merealuse taristu hooldustegevustest ja muudest seotud tegevustest teavitamisega, ning Kaitseväe ja Kaitseliidu veesõidukite registris olevate veesõidukite üle järelevalve tegemist – nende teemade üle läbirääkimised veel käivad ning jätkatakse eraldi eelnõu menetlemist.

Eelnõukohase seadusega on kavandatud muuta Kaitseväe korralduse seadust (edaspidi *KKS*), reguleerides Kaitseväe õigust reageerida Eesti merealal elutähtsa teenuse toimepidevust tagava taristu, riigikaitseobjekti või sadama vastu suunatud ohtudele. Lisaks täpsustatakse majandusvööndi seaduses (edaspidi *MVS*) Kaitseväe kasutatavaid meetmeid kõnesolevate ülesannete täitmisel.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Malle Piirsoo (teenistussuhe lõppenud), Eda Loo-Suun (eda.loo-suun@kaitseministeerium.ee), Kristel Urke (kristel.urke@kaitseministeerium.ee) ning õigusekspertiisi on teinud Marion Saarna-Kukk (marion.saarna-kukk@kaitseministeerium.ee). Eelnõu ja selle seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele toimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on kooskõlas riigikaitse arengukavaga 2017–2026.

Eelnõu ei ole seotud Vabariigi Valitsuse 2023.–2027. a tegevusprogrammiga.

Eelnõu ei ole seotud ühegi menetluses oleva seaduse eelnõuga ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

Eelnõuga muudetakse:

1. Kaitseväe korralduse seaduse redaktsiooni RT I, 12.12.2024, 5;
2. Majandusvööndi seaduse redaktsiooni RT I, 19.03.2019, 101.

---

¹ <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/c9b37cb4-713c-4694-8f5f-2e26de7b9488>

Eelnõule ei eelnenud väljatöötamiskavatsuse koostamist, sest eelnõu on kiireloomuline.

Eelnõu vastuvõtmiseks on vaja Riigikogu poolthääle enamust.

2. Seaduse eesmärk

Seaduse üldine eesmärk on tugevdada merejulgeolekut Eesti merealadel, selleks tagatakse Kaitseväele merel tegutsemiseks piisav paindlikkus, et Kaitsevägi oleks valmis kiirelt tõrjuma merelt tulenevaid ohte, täpsustades Kaitseväe ülesandeid Eesti merealadel ning reguleerides Kaitseväe õigust Eesti merealal kohaldada vahetut sundi või kasutada (sõjalist) jõudu.

Õigusruumi analüüsi tulemusel on jõutud tõdemuseni, et Kaitseväe tänased korrakaitse ülesanded muu hulgas Eesti merealadel on seotud eelkõige riigipiiri valvamisega merel ning tulenevad riigipiiri seaduse regulatsioonist (edaspidi RiPS). Kaitseväe korrakaitse ülesanded peavad olema selgelt piiritletud ja ülesannete sisustamisel ning meetmete rakendamisel peab lähtuma kitsast tõlgendusest. Seetõttu täpsustatakse eelnõus Kaitseväe ülesandeid ja ohte, mille korral saab Kaitsevägi kasutada vahetut sundi ning ohte, mille korral kasutada jõudu.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

3.1. Eelnõu sisu analüüs

Eelnõu koosneb kahes paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse Kaitseväe korralduse seadust.

Eelnõu § 1 punktiga 1 muudetakse KKS-i § 3 lõiget 1, lisades Kaitseväe ülesannete hulka veesõidukist või muust ujuvvahendist lähtuva elutähtsa teenuse toimepidevust tagava taristu, riigikaitseobjekti või sadama vastu suunatud ohu ennetamise, tõkestamise ja tõrjumise Eesti merealal. Eesti mereala on merealapiiride seaduse järgi Eesti sisemeri, territoriaalmeri ja majandusvöönd.

Kuna maailmas toimuvad sündmused, sealhulgas sõda Ukrainas, on näidanud, et sageli enne relvakonflikti algust või ka juhul, kui soovitakse destabiliseerida olukorda riigis, kuid relvakonflikti ei soovita, pannakse toime palju selliseid tegusid, mis esialgu tunduvad olevat peamiselt avaliku korra vastased tegevused, kuid ei pruugi seda tegelikult olla. Õigusselguse tagamiseks selliste hübriidsete olukordade lahendamisel, täpsustatakse eelnõuga Kaitseväe merelisi ülesandeid.

Eelnõu § 1 punktiga 2 täiendatakse KKS-i § 45 loetelu uue punktiga 5, mis sätestab Kaitseväe õiguse kasutada jõudu tsiviilveesõiduki ja muu ujuvvahendi tekitatud ohu tõrjumiseks. Kehtiva õiguse kohaselt on Kaitseväl õigus kasutada jõudu riigi sõjaliseks kaitsmiseks:

- 1) sõjaseisukorra ajal;
- 2) rahuajal väljastpoolt Eesti riigi territooriumi Eesti riigi vastu suunatud ründe tõrjumisel;
- 3) tsiviilõhusõiduki tekitatud ohu tõrjumisel;
- 4) konsulaarseaduse tähenduses hädasolija, tema vara ning riigivara evakueerimisel kriisipiirkonnast.

Eestis on jõu kasutamine Kaitseväe poolt allutatud tsiviiljuhtimise ja kontrolli põhimõttele. Tsiviilkontroll Kaitseväe üle on mitmetasandiline protsess, kus oma selget rolli täidavad nii Riigikogu, Vabariigi Valitsus kui ka kaitseminister. Sõjalise jõu kasutamine Kaitseväe poolt rahuajal on sätestatud KKS-i §-des 45–48. KKS-i § 45 kohaselt kasutab Kaitsevägi jõudu rahuajal väljastpoolt Eesti riigi territooriumi Eesti riigi vastu suunatud ründe tõrjumisel, tsiviilõhusõiduki tekitatud ohu tõrjumisel ning konsulaarseaduse tähenduses hädasolija, tema vara ning riigivara evakueerimisel kriisipiirkonnast. Kuna ka näiteks tsiviilveesõiduki poolt tsiviiltaristu või veesõiduki vastu suunatud tegevus võib teatud tingimustel kvalifitseeruda rünnakuks, mis olemusliku mõju tõttu on sarnane sõjalise rünnakuga või rünnaku ohuga, täiendatakse KKS-i § 45 loetelu uue punktiga 5, mis sätestab rahuajal jõu kasutamise õiguse tsiviilveesõiduki ja muu ujuvvahendi tekitatud ohu tõrjumisel. Sõjalaevast tuleneva ohu tõrjumisel lähtutakse juba täna kehtivast jõu kasutamise regulatsioonist.

Eelnõu § 1 punktiga 3 muudetakse KKS-i § 46 lõiget 3, sätestades, et rahuajal tsiviilveesõiduki või muu ujuvvahendi tekitatud ohu tõrjumiseks jõu kasutamise alustamise otsustab riigikaitse valdkonna korraldamise eest vastutav minister (ehk kaitseminister) või Vabariigi Valitsuse volitatud minister. Kui jõudu on vaja kasutada ja tehakse asjakohane otsus, tuleb sellest viivitamatult teavitada ka Vabariigi Presidenti.

Eelnõu § 1 punktis 4 täiendatakse seadust §-ga 47¹. Muudatuse eesmärk on sätestada jõu kasutamise erinorm tsiviilveesõidukist või muust ujuvvahendist lähtuva ohu tõrjumiseks Eesti merealal. Eelnõukohase seadusega antakse Kaitseväele õigus tsiviilveesõidukist ja muust ujuvvahendist² tuleneva ohu tõrjumiseks kasutada jõudu, kui muud meetmed (nt korrakaitse) on ennast ammendanud või ei oleks ohu iseloomu arvesse võttes proportsionaalsed, see tähendab nendega ei saavutataks eesmärki – tõrjuda oht. Läänemere riikidest on sellise õiguse seadustanud Poola. Sõjalaevade tekitatud ohu korral kasutab Kaitsevägi jõudu KKS § 45 punkti 2 tähenduses ehk rahuajal väljastpoolt Eesti riigi territooriumi Eesti riigi vastu suunatud ründe tõrjumisel.

KKS-iga sätestatud erinorm tagab on sujuva, kuid põhimõttelise ülemineku korrakaitsele meetmetelt sõjalistele, kui see peaks osutama vajalikuks. KKS-is sätestatavat õigust kasutatakse ainult erandkorras, kui muud meetmed ei anna tulemust.

Kaitseväe kasutuses on eelkõige sõjalised vahendid. Eelnõu eesmärk on anda Kaitseväele lisaks korrakaitsele meetmetele õigus reageerida tsiviilveesõidukitest ja muudest ujuvvahenditest põhjustatud ohtudele ka sõjaliste vahenditega. Seega sätestatakse, et Kaitsevägi võib rakendada sõjalisi vahendeid ja sõjalist jõudu tsiviilveesõiduki või muu ujuvvahendi ning sellel viibivate isikute vastu, eesmärgiga tõrjuda tsiviilveesõidukist või muust ujuvvahendist tulenev ründe oht või rünne.

Oluline on märkida, et nii kaua, kuni laev või muu ujuvvahend täidab kõiki rahumeelse läbisõidu³ või muid rahvusvahelisest õigusest tulenevaid või Eesti seadustes sätestatud nõudeid (olenedes tema sõidu eesmärgist), ei ole KKS-iga Kaitseväele antav õigus takistuseks meresõiduvabaduse teostamisel. Jõu kasutamine ja ka muude meetmete rakendamine (nt RiPS-is või KorS-is sätestatud) on viimane abinõu, mida kohaldatakse ainult juhul, kui laev või muu ujuvvahend ei täida rahumeelse läbisõidu nõudeid või muid nõudeid, mis on sätestatud kas rahvusvahelises õiguses või UNCLOS-iga kooskõlas olevates Eesti õigusaktides. Teisisõnu, rahvusvahelise mereõiguse põhimõtted jäävad kehtima ning nendega tuleb arvestada meetmete kohaldamisel. Navigatsioonivabadust ei mõjuta

---

² Ujuvvahendit ei ole seadusega defineeritud. On defineeritud veesõiduk. Veesõiduk on MSOS-i § 2 punkti 1 kohaselt ujuvvahend, mis on mõeldud veekogul liiklemiseks, sealhulgas teisaldatav ujuvvahend. Muu ujuvvahendi all mõeldakse igasugust vahendit, mis ei ole ka muu hulgas teisaldatav ujuvvahend, kuid mis on võimeline veepinnal või vee all liikuma ning selle valmistamise eesmärk on sageli muu kui veekogul liiklemine. Ujuvvahend ei ole inimene (nt tuuker).

³ UNCLOS-i artikkel 19.

antav õigus nii kaua, kuni veesõiduk ei riku mõnda rahvusvahelise õiguse, sealhulgas tavaõiguse, või riigisisese õiguse normi.

Rannikuriigil on õigus (koosõlas UNCLOS-i ja muu rahvusvahelise õigusega⁴) kehtestada oma territoriaalmerest rahumeelset läbisõitu reguleerivaid õigusakte, mis käsitlevad: a) meresõiduohutust ja laevaliiklust; b) navigatsioonivahendite ja -rajatiste ning muude vahendite ja rajatiste kaitset; c) kaablite ja torujuhtmete kaitset; d) mere elusloodusvarade kaitset; e) rannikuriigi kalapüüki reguleerivate õigusaktide rikkumise vältimist; f) rannikuriigi keskkonna kaitsmist ning selle reostamise vältimist, vähendamist ja kontrollimist; g) teaduslikke mereuuringuid ja hüdrograafilisi vaatlusi; h) rannikuriigi tolli-, maksu-, immigratsiooni- või sanitaarvaldkonna õigusaktide rikkumise vältimist.⁵

Majandusvöönd on väljaspool territoriaalmerd asuv ja sellega külgnev mereala, kus kehtib õiguslik erikord, millega reguleeritakse rannikuriigi õigusi ja jurisdiktsiooni ning teiste riikide õigusi ja vabadusi majandusvööndis.⁶ Rannikuriigil on oma majandusvööndis muu hulgas õigus konventsiooni asjakohaste sätete alusel kohaldada jurisdiktsiooni tehissaarte, rajatiste ja seadmestike rajamisele ja kasutamisele.⁷ Rannikuriigi jurisdiktsiooni kohaldatakse veel ka tolli, makse, tervishoidu, ohutust ja immigratsiooni reguleerivatele õigusaktidele.⁸

Kuna rannikuriigil on jurisdiktsioon sisemeres, territoriaalmeres ja majandusvööndis tehissaarte, rajatiste ja seadmestike rajamisele ja kasutamisele, on tal ka õigus neid kaitsta. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikirja kohaselt on igal riigil õigus enesekaitseks, sealhulgas kollektiivseks enesekaitseks.⁹ Riigi kui ranniku- või lipuriigi enesekaitse õigus merel võib laieneda ka tema laevadele, kodanikele, kaablitele, rajatistele ja muule. Näiteks võib kaubalaev olla see kaitstav objekt, kui see laev on rünnaku sihtmärk (lipuriigi õigus). Iga ohu puhul tuleb hinnata, millega tegu (nt kas on relvastatud rünnak, kas see laev on sihtmärk jne). Ent näiteks kaablitel ei ole laevadega sarnaselt lippu, samas on nende omanikud alati mõne riigi ettevõtjad ja üldjuhul on määratud, millise riigi kaablid või torud need on. Eesti merealal on teada kõikide merealuste kaablite ja torude omanikud, ning need on muu hulgas Eesti äriühingud.¹⁰ Territoriaalmeres saab sageli ohu (rünnaku) siduda riigi territoriaalse terviklikkuse kaitsmisega, kuid majandusvööndis on jurisdiktsioon ja sellega ka õigused piiratud. Selge rannikuriigi jurisdiktsioon on majandusvööndis nende kaablite suhtes, mis on ühendatud kunstlike saarte ja rajatistega. Muude kaablite puhul tuleb vaadata omanike ringi (kas on oma riigi ettevõtjad) ja hinnata muid asjaolusid. Oluline on, et riigil on olemas tegevuskava ja seadusega antud õigused (sh ebaseaduslik tegevus seadusega kriminaliseeritud), kuidas riik ohtudele reageerib. Eelnõukohase seadusega seda ka tehakse – antakse Kaitsevägele õigus reageerida ohtudele ning need õigused võivad tuleneda kas rannikuriigi või lipuriigi õigustest või riigi enesekaitse õigusest. Jõu kasutamiseks ning enne seda kohaldatavate meetmete rakendamiseks koostatakse ka asjakohased tegevusjuhendid¹¹, millest lähtutakse ohule reageerimisel.

---

⁴ Näiteks ÜRO põhikirja, rahvusvahelise laevakokkupõrgete vältimise eeskirja konventsioon (COLREG), rahvusvaheline konventsioon inimelude ohutusest merel (SOLAS), meresõitu ohustava ebaseadusliku tegevuse tõkestamise konventsioon, rahvusvaheline laevade põhjustatava merereostuse vältimise konventsioon (MARPOL).

⁵ UNCLOS-i artikkel 21.

⁶ UNCLOS-i artikkel 55.

⁷ UNCLOS-i artikli 56 lõike 1 punkt b.

⁸ UNCLOS-i artikli 60 lõige 2.

⁹ Vt ÜRO põhikirja artikli 2 lõige 4, artikkel 51.

¹⁰ Näiteks kui merealuse kaabel või toru on defineeritud kui Eesti-Soome merealune kaabel või toru, on nende kaitsmise õigus nii Eestil kui Soomel. Lihtsaim viis seda teha on jagades selle nii, et Eesti kaitseb kaablit või toru oma territoriaalmeres ja majandusvööndis ning Soome oma territoriaalmeres ja majandusvööndis.

¹¹ On juurdepääsupiiranguga dokumendid avaliku teabe seaduse või riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse järgi.

KKS-i § 47¹ lisatava lõikega 1 sätestatakse üldine põhimõte, mille kohaselt võib Kaitseväge kasutada Eesti merealal jõudu selleks, et tõrjuda tsiviilveesõidukist või muust ujuvvahendist tulenevat rünnet või muud vahetut ohtu, kui on alust arvata, et seda veesõidukit või ujuvvahendit võidakse muu hulgas kasutada Eesti merealal asuva rajatise, elutähtsa teenuse toimepidevust tagava taristu, riigikaitseobjekti või sadama kahjustamiseks.

Eelnõukohase KKS-i § 47¹ lõikes 2 sätestatakse tingimused, mille korral võib Kaitseväge kasutada jõudu, et tõrjuda tsiviilveesõidukist või muust ujuvvahendist tulenevat rünnet või muud ohtu. Kaitseväge peab jõudu kasutama proportsionaalselt, arvestades taotletavat eesmärki ja kiireloomulist kohaldamist nõudvat olukorda ning võimalikku eskalatsiooni. Seadusega ei ole võimalik iga üksikut juhtumit eraldiseisvana kirjeldada, mistõttu see on üldistatud kujul ja annab õigusraamistiku, mille sees toimetatakse. Asutusesised tegevusjuhendid ja jõu kasutamise reeglid määravad täpsemalt, mida ja mis järjekorras tehakse.

Rahvusvahelise relvakonfliktiõiguse kohaselt peab jõu kasutamisel arvesse võtma vähemalt järgmisi põhimõtteid ning nendest peab lähtuma ka eelnõukohaste sätete puhul:

1) sõjalise vajaduse (ingl *military necessity*) põhimõtte kohaselt võivad relvakonflikti osapooled kasutada ainult sellist jõudu, mis ei ole keelatud ning mida on ulatuse ja iseloomu poolest vaja õiguspärase sõjalise eesmärgi saavutamiseks. Viimaseks on jõu kasutamine vastase sõjalise võimekuse vastu, mida on vaja vastase alistamiseks ja relvakonflikti lõpetamiseks. See tähendab, et eesmärk ei tohi olla võimalikult paljude vastase kombatantide tapmine ja vastase vara hävitamine, vaid nii väheste kahjude põhjustamine, kui on sõjalise eesmärgi saavutamiseks võimalik. Relvakonflikt ei tohi olla õigustus enda väljaelamiseks ja valimatu kahju põhjustamiseks¹²;

2) humaansuse (ingl *humanity*) põhimõtte näeb ette, et ei tohi põhjustada kannatusi, vigastusi ja hävingut, mida ei ole vaja õiguspärase sõjalise eesmärgi saavutamiseks. Kui see eesmärk on saavutatud, siis ei tohi enam jätkata kahjude tekitamist lihtsalt selleks, et on soodne võimalus vastane n-ö lõplikult hävitada ja talle kätte maksta. Nii ei tohi enam rünnata haavatuid, haigeid ega alla andnud kombatante; neid tuleb hoopis kaitsta. Laiemalt võttes tuleb kohelda inimlikult kõiki isikuid, kes ei osale (enam) vaenutegevuses;

3) vahetegemise (ingl *distinction*) põhimõtte on väga praktilise väärtusega põhimõtte. Selleks, et tagada tsiviilisikute ja -objektide austamine ja kaitse, peavad relvakonflikti osapooled alati tegema vahet tsiviilisikutel ja kombatantidel ning tsiviilobjektidel ja sõjalistel sihtmärkidel ning suunama operatsioonid üksnes kombatantide ja sõjaliste sihtmärkide vastu.¹³ Peale selle tuleb arvestada, kuhu paigutatakse oma üksused ja sõjatehnika, näiteks nende paigutamine tsiviilisikute ja -objektide lähedusse võib neile anda kaitse rünnakute eest ja muuta vastasele keeruliseks vahetegemise põhimõtte rakendamise tsiviilisikute ja -objektide kaitse arvelt;

4) proportsionaalsuse (ingl *proportionality*) põhimõtte nõuab, et sõjaliste operatsioonidega põhjustatud kahju ei oleks liigne võrreldes eeldatava sõjalise eelisega. See nõuab mitmete asjaolude hindamist koosmõjus. Otsused tehakse konkreetsel ajal, lähtudes konkreetselt taktikalisest olukorrast, luureinfost, vastase käitumisest jne. See võib jääda aeg-ajalt kõrvaltvaatajale segaseks, kuidas mõni otsus sündis. Samas ei saa proportsionaalsuse hindamise keerukusega vabandada ilmselgelt õigusvastast käitumist.

Eelnõuga sätestatakse, et tsiviilveesõiduki või muu ujuvvahendi vastu tohib jõudu kasutada vaid juhul, kui ühegi teise korrakaitsemeetmega ei ole võimalik ohtu tõrjuda, ja tingimusel, et jõu kasutamiseega kaasnev kahju on oluliselt väiksem kui ohuga kaasnev võimalik kahju (KKS § 47¹ lõige 2). Meetmete rakendamiseks tuleb valida selline viis, mis eeldatavasti toob kaasa kõige vähem

¹² Samas tuleb aktsepteerida, et relvajõud ongi mõeldud vajaduse korral jõu kasutamiseks ja relvakonfliktis on jõu kasutamine paratamatu.

¹³ Märkusena, et kombatantidega võib teatud juhtudel samastada ka tsiviilisikud, kes osalevad vahetult vaenutegevuses.

kahjustusi ning neid võib rakendada vaid nii kaua, kui taotletav eesmärk on saavutatud või seda ei ole enam võimalik saavutada. Samuti tuleb arvesse võtta ka võimalikku eskalatsiooni.

Enne jõu rakendamist peab Kaitsevägi hoiatama isikut, kelle suhtes või kelle omandis või valduses oleva tsiviilveesõiduki või muu ujuvvahendi suhtes ta kavatses jõudu kasutada (KKS § 47¹ lõige 3). Hoiatamisest võib loobuda, kui hoiatamine ei ole võimalik ohu tõrjumise kiire vajaduse tõttu (KKS § 47¹ lõige 4). Näiteks püütakse võtta ühendust raadio teel ja kui see ei õnnestu, tehakse hoiatuslasud. Isikule peab andma võimaluse loobuda oma kavatsusest toime panna süütegu või muu tegevus, mis liigitub § 47¹ lisatavas lõikes 1 nimetatud tegevuste alla. Näiteks võib selliseks juhtumiks olla mehitamata veesõiduki kasutamine sadamarajatise, meres asuvate tuulegeneraatorite või teise veesõiduki kahjustamiseks (eespool toodud mehitamata veesõiduki näide). Sellisel juhul ei ole tõenäoline, et isik, kes juhib seda mehitamata veesõidukit, tabatakse õigel ajal, et hoida ära tema kavatsatud tegevus (ehk suurem kahju), sealhulgas sundida veesõidukit kurssi muutma või see sootuks peatuks ja lõpetaks tegevuse. Tõenäoliselt ei oleks kasu ka hoiatuslaskude tegemisest.

Oluline on märkida, et tulirelvi võib Kaitsevägi kasutada viisil, mis nii isikut kui ka ümbritsevat keskkonda eeldatavasti kõige vähem kahjustab. Oluline on, et tulirelva kasutamine oleks proportsionaalne, arvestades taotletavat eesmärki ja kiireloomulist kohaldamist nõudvat olukorda. See tähendab muu hulgas, et juhul, kui on vaja relva kasutada kas isiku(te) või veesõiduki vastu, peab ka valima vastava relva. Samuti tuleb arvestada, et tulirelva võib kasutada vaid nii kaua, kui selle kasutamise eesmärk on saavutatud või seda ei ole enam võimalik saavutada. Näiteks kui veesõiduk on hoiatuslaskude peale peatunud, siis edasine relva kasutus, kui veesõidukis olev(ad) isik(ud) ei kasuta tulirelva, ei ole tõenäoliselt proportsionaalne. Samas tuleb meeles pidada, et merel on laevadel kaasas teatud liiki relvad, see tähendab, et nad saavad kasutada üksnes neid, mis on pardal olemas, lähtudes sobiva relva valimisel proportsionaalsuse põhimõttest.

Kaitseväge meetmed võivad sõltuvalt olukorrast olla muu hulgas tsiviilveesõiduki või muu ujuvvahendi Eesti merealal sundpeatamine, ümber suunamine või Eesti sise- ja territoriaalmerest lahkuma sundimine. (KKS § 47¹ lõige 5). Üks selline meede on sundida veesõidukit kurssi muutma. Loetelu ei ole ammendav, vaid kasutatavad on kõik rahvusvahelise õigusega kooskõlas olevad ja jõu kasutamise reeglite pakettis olevad meetmed, sh viimase meetmena laeva uputamine

Kuna aeg-ajalt võib ette tulla ka olukordi, kus lähim reageerida suutev laev on hoopis NATO liikmesriigi (edaspidi *liitlased*) oma või on liitlastel vahendeid, mis oleks proportsionaalsuse põhimõtte järgi parem valik, mida kasutada selleks, et näiteks veesõiduk sundpeatada, ümber suunata või sundida see Eesti territoriaalmerest lahkuma või muul viisil mõjutada veesõidukit ja sellel olevaid isikuid loobuma oma kavatsatud teost. Samuti võib näiteks ohus oleva veesõiduki lipuriigiks olla mõni liitlastest või kuuluda merealune kaabel mõne liitlase äriühingule. Seetõttu sätestatakse, et Kaitsevägi võib kaasata ülesande täitmisele Eesti Vabariigiga kollektiivse enesekaitse põhimõtet sisaldava lepingu osapooleks oleva riigi relvajõude (KKS § 47¹ lõige 6). Liitlasi saab kaasata üksnes juhul, kui seda võimaldavad nende jõu kasutamise reeglid. Säte on kooskõlas ÜRO põhikirja artikliga 51.

Eelnõu § 1 punktidega 5 ja 6 täpsustatakse Kaitseväge lisandunud mereliste ülesannete raames vahetu sunni kohaldamise meetmeid korrakaitseorganina. Eelnõukohase seaduse jõustumisel võib Kaitsevägi kasutada vahetut sundi veesõidukist või muust ujuvvahendist lähtuva elutähtsa teenuse toimepidevust tagava taristu, riigikaitseobjekti või sadama vastu suunatud ohu ennetamiseks, tõkestamiseks ja tõrjumiseks Eesti merealal. Kaitsevägi võib kõnesoleva ülesande täitmiseks kohaldada riikliku järelevalve üldmeetmeid ning korrakaitse seaduse §-s 30, §-s 32, §-s 44, §-s 45, §-s 46, §-s 47, §-s 48, §-s 49, §-s 50, §-s 51 ja §-s 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid

korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras. Olulise tingimusena lisatakse, et meetmete rakendamine peab olema kooskõlas rahvusvahelise õigusega.

Eelnõu §-ga 2 täiendatakse majandusvööndi seadust §-ga 14¹, milles täpsustatakse Kaitseväge kohaldatavaid meetmeid õigusrežiimi tagamisel majandusvööndis. Paragrahv sisustab Kaitseväge õigusi elutähtsa teenuse toimepidevust tagava taristu, riigikaitseobjekti või sadama vastu suunatud ohu ennetamisel, tõkestamisel ja tõrjumisel läbi KKSis sätestatud õiguste.

Majandusvööndi seaduse §-s 2 nimetatud taristu ja seadmestikud, sealhulgas elutähtsa teenuse toimepidevust tagav taristu või selle osad kuuluvad Eesti kui rannikuriigi suveräänse jurisdiktsiooni alla. Taristu toimepidevuse takistamine on käsitletav sekkumisena Eesti suveräänse jurisdiktsiooni teostamisse ning Eesti riigi ametiasutuste pädevuses on majandusvööndi õigusrežiimi tagamiseks takistada taolisi sekkumisi. Eesti on rannikuriigina õigustatud kooskõlas rahvusvahelise õigusega rakendama asjakohaseid meetmeid nii eelpool nimetatud taristu kui ka muu majandusvööndis paikneva elutähtsa teenuse toimepidevust tagava taristu ja riigikaitseobjekti kaitseks, mille toimepidevuse katkemine võib Eesti riigi julgeolekut ning avalikku korda ohustada. Konkreetsed rakendatavad meetmed sõltuvad üksikjuhtumi asjaoludest ja peavad olema olukorra lahendamiseks proportsionaalsed. Eelnõukohase seadusega täpsustatakse, et Kaitseväel on majandusvööndis kooskõlas rahvusvahelise õigusega veesõidukist või muust ujuvvahendist lähtuva elutähtsa teenuse toimepidevust tagava taristu, riigikaitseobjekti või sadama vastu suunatud ohu ennetamiseks, tõkestamiseks ja tõrjumiseks õigus kohaldada Kaitseväge korralduse seaduses sätestatud meetmeid.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga ei ole kasutusele võetud uusi termineid ega määratlusi.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Kaitseväge mereliste ülesannete täpsustamine

Kaitsevägele antakse seadusega õigus reageerida merelisele ohule. Need on ülesandeid, mille täitmiseks on vaja füüsiliselt reageerida, et oht tõrjuda. Peale selle saab Kaitseväge õiguse rakendada jõudu tsiviilveesõiduki või muu ujuvvahendi ja sellel viibivate isikute vastu, kui selle eesmärk on tõrjuda tsiviilveesõidukist või muust ujuvvahendist tulenev oht, sealhulgas juhul, kui tsiviilveesõidukit või muud ujuvvahendit võidakse kasutada Eesti merealal asuva elutähtsa teenuse osutaja taristu, riigikaitseobjekti või sadama kahjustamiseks. Kohaldatav meede peab olema proportsionaalne võrreldes ohu suurusega; kõige äärmuslikum meede, mida kohaldada võib, on veesõiduki või muu ujuvvahendi uputamine.

Sihtrühm:

Muudatuste peamine sihtrühm on Kaitseväge, kes saab õigusi juurde merel reageerida merelt tulenevale ohule selleks, et tagada inimeste elu ja tervise kaitse ning elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajaliku taristu, riigikaitseobjekti ja sadama kaitse.

1.1. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Mõju riigi julgeolekule on positiivne, sest kavandatud muudatuste tulemusel paraneb riigi reageerimisvõime Eesti merealal. Eestis on mereliste ülesannetega asutusi üle kümne, seega üsna killustunud. Kuna merel on pidevalt Kaitseväge, mitte teised asutused, saab ka Kaitseväge sündmusele operatiivselt reageerida. Kuid kui tal seda õigust ei oleks, võib tekkida olukord, kus Kaitseväge, olles läheduses, ei reageeri, sest tal puudub selleks õigus, seades nii ohtu näiteks inimeste elu ja tervise või merealuse taristu. See tähendab, et muudatustel on üldiselt positiivne mõju ohuolukordadeks valmisolekule, sest Kaitseväge ei pea viivitama sündmusele reageerimisega seetõttu, et uurida, kas ta võib reageerida, vaid saab seda teha viivitamatult, kui vajalikud toimingud on tehtud.

Kaitseväge saab samad vahendid ja õigused, mis on praegu PPA-1 nende ülesannete täitmiseks. Selliste ülesannetega on tihedalt seotud Kaitsevägele antav õigus kasutada jõudu, sest jõu kasutamine erimeetmena tähendab üldjuhul vahetatut ohtu inimese elule ja tervisele või veesõidukile, vee all ja vee peal olevale taristule või muule sellisele.

Kaitseväge ülesannete täpsustamine ja õiguste andmine reageerida merel mis tahes olukorras ei mõjuta otseselt välissuhteid, kuid ebasoovitav mõju võib tekkida juhul, kui Kaitseväge, reageerides mõnele sündmusele, kasutab jõudu, sealhulgas relvastatud jõudu mõne välisriigi lipu all sõitva laeva suhtes. Veelgi ebasoovitavam mõju välissuhetele võib avalduda siis, kui Kaitseväge peaks laeva või sellel viibivate isikute vastu jõudu kasutama ekslikult. Sellise mõju avaldumist aitab vähendada tõhusam ja parem infovahetus asutuste vahel ning parem mereolukorrateadlikkus. Samuti on kasu spetsiaalselt väljaõppest ja õppustest, kus harjutatakse situatsioone, et ära tunda, millal laev ja sellel olevad isikud on eksimuses teadmatusest ja millal on tegevus tahtlik.

Mõlemal juhul võib lipuriik sellele reageerida, edastades näiteks noodi Eestile, või reageerida muul viisil (olenevalt olukorrast ja riigist). Arvestades sündmuste esinemise sagedust, on mõju väike, kuid kui sündmus toimub, võib selle mõju olla suur.

1.2. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Mõju kohaliku omavalitsuse korraldusele puudub.

Mõju riigiasutuste korraldusele on mõõdukas, sest seadusega täpsustatakse Kaitseväge ülesandeid. Suurim mõju on Kaitseväge, täpsemalt mereväe¹⁴ tegevusele, sest ta saab õiguse reageerida ohule merel. Õiguse andmine ei oma mõju (st puudub preventiivne mõju), kuid kui juhtub mõni sündmus, millele reageeritakse, on selle mõju suurust keeruline prognoosida, sest kui sündmusi, millele tuleb reageerida, ei toimu, on mõju väike, kuid kui mõni sündmus toimub, võib selle mõju olenevalt sündmuse iseloomust ulatuda keskmisest väga suureni, sest asutuste vahel võib vaja olla rohkem koordineerida, teavet vahetada jne. Mõju sagedus on pidev, sest Kaitseväge on valmis reageerima igal ajal (võrreldes praeguse olukorraga siiski mõju ei kasva, sest ka praegu on Kaitseväge merel pidevalt valves, et reageerida sõjalisele ohule). Valmisoleku aja sisse jäävad ka reageerimiseks vajalik väljaõpe ja õppused, kus harjutatakse sündmustele reageerimist. Kaitseväge vajab spetsiaalset väljaõpet teatud ohtudele reageerimiseks.

Kavandatavad muudatused ei evi **sotsiaalset**, sealhulgas **demograafilist mõju**, ega **mõju majandusele, regionaalarengule** ega **elu- ja looduskeskkonnale**, samuti pole tuvastatud muud otsest või kaudset mõju.

---

¹⁴ Mõjutatud isikkoosseisu suurus on piiratud juurdepääsuga teave avaliku teabe seaduse tähenduses.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ning tulud

Kohalikule omavalitsusele ei kaasne seaduse rakendamise korral ühtegi kulu ega saada ka tulu. Samuti ei panda talle seadusega uusi ülesandeid ega muudeta olemasolevaid, mistõttu ei kaasne kohalikule omavalitsusele mingeid tegevusi.

Riigiasutustest tekib õigusi ja seega eri tegevusi Kaitseväele, kes saab muu hulgas juurde õiguse reageerida merelistele ohtudele.

Kaitsevägi peab muu hulgas üle vaatama ja välja töötama uued väljaõppe kavad, mis võivad lisanduda merel mis tahes merelisele ohule reageerimise õiguse saamise tõttu, ning kavandama asjakohase väljaõppe. Üks selline ülesanne on pardumine teisele veesõidukile. Väljaõppe korraldamine vajab raha, kuid seda on võimalik korraldada Kaitseväe eelarve piires.

Tulud

Eelnõukohase seaduse jõustamisega ei kaasne riigieelarve tulu.

Kulud

Riigile ei too eelnõukohase seaduse rakendamine lisakulutusi. Kõik vajalikud kulutused jäävad riigieelarve, sealhulgas Kaitseväe ja teiste asutuste eelarve piiresse. Kaitseväele vajaliku väljaõppe kulud kavandatakse Kaitseväe eelarves. Väljaõppeks kuluvat summat ei ole võimalik öelda.

8. Rakendusaktid

Kaitseväe korralduse seaduse muutmise tõttu puudub vajadus rakendusaktide kehtestamiseks.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub üldises korras.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu Siseministeriumile, Kliimaministeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumile, Välisministeriumile ja Justiitsministeriumile ning arvamuse andmiseks Kaitseväele ja Kaitseliidule, samuti Logistika ja Sadamate Liidule, Eesti Laevaomanike Liidule ning merealuse taristu omanikele.

Kuna käesolev eelnõu on kiireloomuline ning kitsalt piiritletud merejulgeoleku tugevdamisega, siis esitatakse kooskõlastustabel koos mereolukorra teadlikkuse parandamise sätteid reguleeriva eelnõuga.